

Інноваційні підходи в професійній підготовці соціального педагога: теоретичний аналіз

Сьогодення вимагає оновлення змісту, пошуку нових нетрадиційних форм і методів професійної підготовки майбутніх фахівців. Особливо актуалізується ця проблема, коли йдеться про професійну підготовку майбутніх працівників соціально-педагогічної сфери.

Завданням дослідження є теоретичний аналіз інноваційних підходів у професійній підготовці соціального педагога.

Проаналізовано теоретичні засади педагогіки життєтворчості в організації навчально-виховного процесу у вищій школі. Визначено, що провідними принципами професійної підготовки соціального педагога є системність, відкритість, гуманність, активність і творчість учасників педагогічного процесу, їх партнерство та співробітництво, конструктивна взаємодія. Результатом професійної підготовки є ґрунтовні знання, комунікативні уміння та навички, професійна майстерність і готовність до творчої соціально-педагогічної діяльності в інноваційному середовищі.

Ключові слова: інновація, педагогіка життєтворчості, соціальний педагог, професійна підготовка.

Постановка наукової проблеми та її значення. Сучасний етап професійного становлення особистості майбутнього фахівця характеризується відходом від тоталітарної уніфікації і стандартизації педагогічного процесу, інтенсивним переосмисленням цінностей, пошуками нового в теорії та практиці діяльності вищої школи. Нинішні соціально-економічні, політичні і культурні умови розвитку суспільства, а в них функціонування молодого покоління, характеризуються появою нових сфер життєдіяльності, у яких формується особистість. Це і громадські об'єднання, і об'єднання за інтересами, і клуби, і неформальні об'єднання, і об'єднання молодих підприємців, і групи ризику. І в кожному соціумі дитина чи молода людина має виконувати певні функції та ролі. А якими вони будуть і на що вони спрямовуються – це залежатиме від змісту й характеру діяльності тих інфраструктур, які взяли на себе обов'язки допомагати молодому поколінню увійти в соціальну структуру життя суспільства. Саме тому процес соціального становлення особистості не може бути стихійним, він потребує управління. Звідси логічним є висновок щодо доцільності оновлення змісту професійної підготовки майбутнього соціального педагога, основним завданням якого є сприяння успішній соці-

лізації молоді. Одразу зазначимо, що соціальний педагог може виступати автором, дослідником, користувачем і пропагандистом нових соціально-педагогічних технологій, теорій, концепцій.

З огляду на це, інноваційність має стати головною ознакою професійної підготовки майбутнього соціального педагога і критерієм його готовності до практичної діяльності. Адже виконання соціального замовлення – формування всебічно розвиненої особистості, здатної творчо освоювати навколишню дійсність, активно входити в суспільне життя, сприймаючи його норми та цінності, потребує постійного пошуку нових методів, організаційних форм, технологій соціально-педагогічної діяльності. У цій ситуації суттєво зростає роль і авторитет соціально-педагогічного знання, які можуть стати теоретичною базою для інновацій.

Практика свідчить, що на сьогодні змінився характер ставлення соціальних педагогів до факту засвоєння й застосування соціально-педагогічних нововведень. Якщо раніше інноваційна діяльність обмежувалася використанням рекомендованих згори нововведень, то сьогодні вона набуває дослідницько-пошукового характеру: соціальний педагог обирає нові програми, використовує нові прийоми і способи соціально-педагогічної діяльності.

Аналіз останніх досліджень цієї проблеми. Проблему дослідження інноваційних підходів у навчально-виховному процесі сучасних освітніх закладів відображено в працях і українських (Л. Даниленко, Т. Сорочан та ін.), і зарубіжних педагогів (В. Лазарев, О. Хомерікі, М. Поташник, Т. Шамова та ін.). Зокрема, учені Е. Роджерс, Н. Лапін, В. Сазонов важливою умовою для ефективної реалізації освітніх новацій визначають здатність навчального закладу до створення інноваційного середовища. У свою чергу, вчені В. Караковський, Л. Новікова, Н. Селіванова, О. Соколова наголошують, що особливе значення для ефективності інноваційних процесів має наявність інноваційного потенціалу адміністрації навчального закладу. Важливими ознаками інноваційного розвитку сучасних освітніх закладів Л. Даниленко називає використання перспективних технологій в управлінні навчальними закладами. За висновками досліджень Л. Калініної, від ефективності внутрішньої й організованої зовнішньої комунікації значною мірою формуються погляд на розвиток навчального закладу загалом та ефективність інноваційних процесів у його межах зокрема.

Метою нашої статті є теоретичний аналіз інноваційних аспектів у підготовці майбутніх соціальних педагогів.

Виклад основного матеріалу й обґрунтування отриманих результатів дослідження. Питання формування інноваційної політики в Україні та шляхів її реалізації відображено в окремих державних документах. Так, зокрема рішенням Колегії Міністерства освіти і науки України від 29.05.2003 р. затверджені «Середньострокові пріоритетні напрями інноваційної діяльності галузевого рівня у сфері освіти», запланована розробка прогнозів і програм розвитку освіти та науки, план конкретних заходів із реалізації пріоритетних напрямів у сфері освіти, до яких віднесені інноваційні технології навчання, інтерактивні методи навчання з використанням інформаційних технологій, створення комп'ютерно-орієнтованих методів навчання з різних предметів і навчальних дисциплін, розробка й запровадження новітніх дидактичних моделей і технологій профільного навчання в загальноосвітніх навчальних закладах, розробка програмних засобів навчального та наукового призначення, нових програм, підручників, посібників і методичних розробок, у тому числі електронних, та ін. Норма-тивно-правову базу інноваційних процесів в освіті складають: Конституція України (1994), Конвенція про права дитини (ратифікована постановою ВР № 789-ХІІ від 27.02.91), Національна доктрина розвитку освіти (2001), Державна цільова комплексна програма «Учитель» (1998), закони України «Про освіту» (1996), «Про загальну середню освіту» (1999), «Про інноваційну діяльність», «Про наукову і науково-технічну діяльність», «Про авторське право і суміжні права», «Про науково-технічну інформацію», «Про наукову і науково-технічну експертизу» та інші законодавчі акти. Безпосередню нормативну підтримку педагогічних ініціатив і реалізації інноваційних процесів забезпечують положення прямої дії «Про порядок здійснення інноваційної освітньої діяльності» (Наказ МОН України від 17.11.2000 р. № 522) і «Про експериментальний загальноосвітній навчальний заклад» (Наказ МОН України від 20.01.2002 р. № 114) та ін.

У ході дослідження ми встановили, що на сучасному етапі розвитку людства загалом й українського суспільства зокрема традиційне навчання у вищій школі, орієнтоване на передавання знань, умінь і навичок та їх репродукцію, не встигає за темпами їх нарощування. Сучасна вища школа ще недостатньо розвиває здібності, потрібні її випускникам для того, щоб самостійно самовизначитися у

світі, приймати обґрунтовані рішення щодо свого майбутнього, бути активними і мобільними суб'єктами на ринку праці.

Подолання кризи сучасної освіти можливе завдяки інтенсивному реформуванню її відповідно до вимог часу, у процесі формування принципово нової системи вищої освіти, яка поступово замінюватиме традиційну. Особливістю сучасної системи освіти є співіснування двох стратегій організації навчання – традиційної та інноваційної.

Терміни «традиційне (нормативне) навчання» та «інноваційне навчання» запропонувала група вчених у доповіді Римському клубу (1978), який звернув увагу світової наукової громадськості на неадекватність принципів традиційного навчання вимогам сучасного суспільства до особистості, її пізнавальних можливостей. Інноваційне навчання трактувалося в ній як процес і результат навчальної та освітньої діяльності, що стимулює новаторські зміни в культурі, соціальному середовищі. Воно орієнтоване на формування готовності особистості до динамічних змін у соціумі за рахунок розвитку здібностей до творчості, різноманітних форм мислення, а також здатності до співробітництва з іншими людьми.

Аналіз педагогічної літератури дає підстави для твердження, що альфою і омегою освітньої стратегії у XXI столітті є концепція життєтворчості, ідея плекання людини як суб'єкта власного життя і долі [3].

Навчитися мистецтва жити – означає оволодіти вмінням і високою майстерністю у творчій побудові свого життя, що ґрунтується на глибокому його знанні, розвинутій самосвідомості, оволодінні технологією проектування, конструювання і здійснення життя як індивідуально-особистісного життєвого проекту. Отже, життєтворчість – це особлива форма творчого самовиявлення людини, її життєздійснення, активне й свідоме творення самої себе [3].

У контексті педагогіки життєтворчості значущою є доповідь ЮНЕСКО «Освіта для XXI століття», у якій закладено фундаментальні підвалини нової парадигми освіти, підкреслюється вирішальна роль освіти в розвитку особистості протягом людського життя, а також у розвитку всього суспільства [4]. У ній наголошується на чотирьох провідних ідеях сучасної освіти:

1) навчитися пізнавати, тобто навчитися вчитися, що передбачає формування в молодій людини вміння оволодівати й оперувати різноманітною інформацією, володіти різними науковими методами пізнання навколишньої дійсності;

2) навчитися працювати, що має за мету формування здатності ефективно оволодівати професійними навичками, вміння знаходити вихід у різних, інколи суперечливих і непередбачуваних ситуаціях, співпрацювати в колективі, співвідносити себе з конкретними фаховими ролями й ефективно їх виконувати;

3) навчитися жити, що передбачає формування в студента цілісного світогляду і світосприйняття, вміння осмислено бачити особистісний сенс життя, прагнути до духовної зрілості, бути відповідальним за себе, усвідомлювати відповідальність за долю своєї країни та людства;

4) навчитися жити разом з іншими людьми, тобто навчитися співіснувати, що означає розвиток здатності майбутнього фахівця до конструктивної взаємодії з іншими людьми, до налагоджування соціальних, дружніх і родинних стосунків, виховання здатності до емпатії, формування толерантності тощо.

Співзвучною із цими положеннями є думка І. Зязюна, який стверджує, що смислом і метою сучасної освіти має стати «людина у постійному розвитку, її духовне становлення, гармонізація її відносин з собою та іншими людьми, зі світом. ...Система освіти створюється для людини, функціонує і розвивається в її інтересах, слугує повноцінному розвитку особистості і в ідеалі її призначення – щастя людини» [5].

У ході дослідження ми довели, що розвиток системи і змісту навчання в сучасному світі відбувається в контексті глобальних освітніх тенденцій, таких, наприклад, як:

- неперервність освіти;
- масовий характер освіти;
- активність людини в процесі пізнання;
- важливість освіти для особистості та суспільства;
- особистісний розвиток у процесі навчання;
- особистісна орієнтація навчання та ін.

Аналіз визначених тенденцій доводить, що головною функцією сучасної освіти є розвиток людини, забезпечення умов для особистісного її становлення та підготовки до життя. Йдеться про те, щоб у процесі навчання молода людина не механічно засвоювала суму професійних знань, а усвідомлено формувала наукову картину світу, володіла науковим світоглядом; набувала досвіду комунікативної, розумової, емоційної, фізичної, трудової діяльності; формувала уміння творчої діяльності для розвитку індивідуальних здібностей; засвоювала досвід суспільних і особистісних відносин; брала активну участь у житті громади та суспільства; прагнула до позитивних змін і самої себе, і навколишнього середовища.

Практика сьогодення доводить, що суспільству потрібні фахівці в соціально-педагогічній сфері з актуальними знаннями, гнучкістю і критичністю мислення, творчою ініціативою, високим адаптаційним потенціалом; з високою моральністю, особистісною відповідальністю, внутрішньою незаангажованістю, налаштованістю на максимальну самореалізацію, готовністю до конструктивної взаємодії; з розвиненою емпатією, толерантністю, високим рівнем конфліктологічної культури тощо. Звідси випливає, що процес підготовки майбутнього соціального педагога як частина системи освіти в суспільстві потребує змін і нововведень.

Аналіз наукових джерел свідчить, що нововведення вчені поділяють на нововведення – умови, які забезпечують ефективний освітній процес (новий зміст освіти, інноваційні освітні середовища, соціокультурні умови і т. д., нововведення-продукти – педагогічні засоби, технологічні освітні проекти тощо та організаційно-управлінські нововведення – якісно нові рішення в структурі освітніх систем і управлінських процедурах, що забезпечують їх функціонування [5].

Сьогодні ми є очевидцями становлення нових парадигм освіти, орієнтованих на входження нашої країни в Болонський процес, поглиблюються тенденції диференціації освіти. Так, реалізація принципу варіативності дає змогу навчальному закладу конструювати педагогічний процес за будь-якими моделями (зокрема й авторськими), розробляти різні варіанти змісту освіти, оновлювати навчальні плани і програми, здійснювати наукові розробки та практичні обґрунтування, апробації і т. п.

Інноваційні тенденції в підготовці соціального педагога пов'язані з інтенсивним розвитком засобів комунікації та інформаційних технологій; широким упровадженням нових форм і методів організації навчального процесу, застосуванням інтерактивних методик. Маємо на увазі підвищення якості навчального процесу та його взаємозв'язок із виховною та науково-дослідницькою діяльністю студентів, їх особистісним розвитком, практичною підготовленістю до професійної діяльності.

На нашу думку, актуальним у контексті нашого дослідження є дотримання принципу цілісності в системі професійної підготовки майбутнього соціального педагога як важливого механізму соціального кругообігу якості. Йдеться про те, що якість особистості людини (дитини) – тобто те, що закладає соціальний педагог у виховання, самовиховання, – є метою і результатом замкненої системи, компонентами якої є якість культури здобування знань, якість культури навколишнього середовища (культури застосування знань), якість виробництва, якість життя. З огляду на це, важливим є стиль професійної діяльності педагога. Особливо значущим є формування його компетентності, особистісно-професійних якостей, здатності жити і працювати в інноваційному режимі: прийняти і зрозуміти нове, оволодіти інноваційною ситуацією. Високий професіоналізм педагога, адаптація його до інноваційних режимів роботи вимагають творчого самовизначення, самоосвіти, саморозвитку, відкритості до партнерської взаємодії, яка передбачає рівність психологічних позицій обох сторін та відкритості власного «Я», що забезпечує таку організацію педагогічного середовища, яка сприяла б формуванню і розвитку образу «Я».

Важливим принципом у професійній підготовці майбутніх соціальних педагогів є її гуманістична спрямованість, що передбачає гуманістичне змістове й організаційно-методичне навантаження засобів її реалізації, характерними ознаками яких є педагогічна допомога і підтримка; соціальний захист; діалогічність, креативність, пошуково-дослідницький характер, поєднання традиційності й інноваційності, гнучкий контроль і самоконтроль. У цьому контексті один із засновників педагогіки співробітництва Ш. Амонашвілі зазначає, що справжня підтримка вихованця у виховному процесі мусить ґрунтуватися на трьох постулатах гуманістичної педагогіки, а саме: любові до людини, олюдненні соціального середовища і проживанні у вихованцеві власного життя [1].

У ході дослідження було встановлено, що діяльність сучасного соціального педагога має синергетичний вимір. Термін «синергетика» походить від грецького «synergeia» («син» – «сумісно», «разом» і «ергос» – «дія»), що дослівно перекладається як «енергія сумісної дії» й означає узгодженість,

взаємодію (вперше запропонував цей термін Г. Хакен у 1972 р.) [6]. При цьому зауважуємо, що успіх професійної діяльності соціального педагога залежить від синергетичної єдності і взаємозв'язку мікро-, мезо- і макрорівнів, кожен із яких реалізується у відповідному напрямі. Це дає змогу наочно продемонструвати, з одного боку, складність, різноманітність, трудомісткість і цілісність діяльності соціального педагога, усвідомити її глибинну сутність, полірівневий зміст і потребу реалізації в умовах синергетичного педагогічного процесу, а з іншого – потребу відходу від загального темпу навчального процесу і єдиної професіограми, пропонуючи при цьому особистісні програми саморозвитку кожного студента, програми професійного самозростання майбутнього фахівця.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Входження України до гуманітарного контексту світової цивілізації викликало потребу докорінної зміни системи соціально-педагогічної діяльності, методології і технології організації соціально-педагогічної роботи в освітніх, культурно-дозвіллевих, спортивно-оздоровчих, медико-реабілітаційних установах. Відповідно, інноваційність має характеризувати професійну діяльність кожного соціального педагога, що й зумовлює потребу інновацій у його професійній підготовці. Нововведення (інновації) не виникають самі собою, а є результатом наукових пошуків, аналізу, узагальнення педагогічного досвіду. Головна рушійна сила інноваційної діяльності – соціальний педагог, оскільки суб'єктивний чинник є вирішальним і під час впровадження, і під час поширення нововведень. Педагог-новатор є носієм конкретних нововведень, їхнім творцем, модифікатором.

Професійна підготовка майбутніх соціальних педагогів є системною, має базуватись на принципах відкритості, гуманності, активності та творчості учасників педагогічного процесу, їх партнерстві та співробітництві, конструктивній взаємодії; результатом такої підготовки є якісні ґрунтовні знання, комунікативні уміння та навички, професійна майстерність і готовність до творчої соціально-педагогічної діяльності в інноваційному середовищі.

Джерела та література

1. Амонашвили Ш. А. Основы педагогики сотрудничества / Ш. А. Амонашвили. – Киев : [б. и.], 1991.
2. Бартків О. С. Формування креативності майбутніх фахівців в умовах університету / О. Бартків, Є. Дурманенко // *Наук. вісн. Волин. нац. ун-ту ім. Лесі Українки. Пед. науки.* – 2012. – № 8. – С. 92–95.
3. Мистецтво життєтворчості особистості : наук.-метод. посіб. У 2 ч. Ч. 2 : Життєтворчий потенціал нової школи / ред. рада : В. М. Доній (голова), Г. М. Несен (заст. голови), Л. В. Сохань, Г. Єрмаков (кер. авт. кол.) [та ін.]. – К. : ІЗМН, 1997. – 936 с.
4. Образование для XXI века : докл. Междунар. комиссии Жака Делора // *Чужая азбука.* – 1997. – 6 февр.
5. Педагогічні інновації у сучасній школі / ред. кол. І. Г. Єрмаков, відп. ред. В. Ф. Паламарчук, Д. І. Румянцева, В. І. Шевченко. – К. : Освіта, 1994.
6. Робуль О. М. «Енергія сумісної дії» на озброєнні сучасної науки / О. М. Робуль // *Наука. Синергетика. Освіта : тези виступів учасників Міжнар. наук. конф. (м. Суми, 22–23 верес. 2005 р.).* – Суми : [б. в.], 2005. – С. 44–47.

Дурманенко Евгения. Инновационные подходы в профессиональной подготовке социального педагога: теоретический анализ. Настоящее требует обновления содержания, поиска новых нетрадиционных форм и методов профессиональной подготовки будущих специалистов. Особенно актуализируется эта проблема, когда речь идет о профессиональной подготовке будущих работников социально-педагогической сферы.

Задачей исследования является теоретический анализ инновационных подходов в профессиональной подготовке социального педагога.

Проанализированы теоретические основы педагогики жизнетворчества в организации учебно-воспитательного процесса в высшей школе. Определено, что ведущими принципами профессиональной подготовки социального педагога является системность, открытость, гуманность, активность и творчество участников педагогического процесса, их партнерство и сотрудничество, конструктивное взаимодействие. Результатом профессиональной подготовки является основательные знания, коммуникативные умения и навыки, профессиональное мастерство и готовность к творческой социально-педагогической деятельности в инновационной среде.

Ключевые слова: инновация, педагогика жизнетворчества, социальный педагог, профессиональная подготовка.

Durmanenko Evgenia. Innovative Approaches in the Training of Social Pedagogist: a Theoretical Analysis. Present changes in educational system requires updating content, finding new non-traditional forms and methods of training future professionals. Becomes especially actual this problem when it comes to training future employees in social and educational spheres.

The objective of the study is theoretical analysis of innovation in the training of social pedagogy.

The article deals with theoretical foundations of vital creativity pedagogy in the educational process in higher education. It has been determined that the guiding principle of social educator training is consistency, openness, humanity, active and creative partners of their partnership and cooperation, constructive interaction. The result of training is fundamental knowledge, skills and communication skills, professionalism and commitment to the creative social and educational activities in the innovation environment.

Key words: innovation, education vital creativity pedagogy, social educator training.

Стаття надійшла до
редколегії
14.02.2013 р.